

VARIA

– KÖNYVISMERTETÉSEK –

KÖNCZÖL Miklós: *Platón a jogi rétorikáról*.
Budapest, Gondolat Kiadó, 2015.

A Debreceni Egyetem PhD hallgatójaként örvendetes Könczöl Miklós művét kézbe venni, már csak azért is, mert az egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egykori oktatója, Simon Attila írt ajánlást a könyvhöz, aki nemrégben Arisztotelész rétorikájának pathosz-fogalmával ismertette meg olvasóit.¹ Simon Attila ajánló véleménye szerint ez a könyv egyszerre megbízható, és tájékozódást hatékonyan segítő kalauz a jogelmélet, a filozófiatörténet és a filológia területén nem szakkereskedőként mozgó olvasók számára, ugyanakkor fogalmazásmódjának pontossága, elemző lépéseinek reflektáltsága és árnyaltsága a témával foglalkozó szűkebb tudományos közönség számára is hasznossá teszi a munkát.

Könczöl Miklós, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának oktatója, a Jogbölcseleti Tanszék adjunktusa. Jelen művével nagyjából egy időben jelent meg doktori értekezésének másik két fejezete – amelyekben Arisztotelész rétorikájával foglalkozik –, s jelen művét a szerző az ott írtak hasznos kiegészítőjeként, külső támogatójaként aposztrofálja.² A könyv nem egyszerű olvasmány a témában kevésbé jártas olvasó számára. A gondolatmenet felépítése, a következtetések értelmezése feltételezi az olvasó szakmai felkészültségét mind a filozófia, mind Platón munkásságának terén.

Ugyanakkor a mű nem elvitatható érdeme, hogy felépítése rendkívül logikus, szerkezetileg jól tagolt. Alcímének megfelelően (három tanulmány) a könyv három nagy fejezetre oszlik, amelyekben a szerző egy-egy példán keresztül mutatja be Platónnak a jogi retorikára vonatkozó nézeteit. A három nagy fejezet három platóni dialógusra utalva a Gorgias, a Phaidros illetve A Törvények címetek viseli.

Az első nagy fejezetet azonban megelőzi a bevezető rész, s némiképp szokatlan módon a bevezető rész előtt a szerző néhány oldalt szentelt annak, hogy a kötet hivatkozásaihoz némi magyarázatot fűzzön.

A hivatkozásokhoz fűzött magyarázat nem ok nélküli, a szerző ugyanis oldalszámok, illetve sorszámok használatával utal arra, hogy a Platón-hivatkozásoknál melyik

¹ SIMON Attila: *Affekció és ítélet. Arisztotelész Rétorikájának pathosz-fogalmáról*. In: *Szenvedély, szerelem, narrációk. Filozófiai és pszichológiai tanulmányok*. Világosság könyvek. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014.

² KÖNCZÖL i. m. 14.

kiadásból dolgozott, tehát az eltérés a megkülönböztetés szempontjából jelentőséggel bír. A könyv összesen 144 hivatkozást tartalmaz, ezek jelentős része angol nyelvű forrásokra utal, amelyeket a szerző saját fordításban (de a hivatalos fordításokra figyelemmel) közöl. Kőnczöl Miklós ugyanakkor nemcsak az angol, hanem a görög nyelvnek is ismerője, amelyről könyvében számot is ad. Számos görög forrásból származó idézettel találkozhatunk, melyek egy része görög betűkkel szerepel a törzsszövegben. A szerző ugyanis csak a nem idézetként használt görög szöveget írta át latin betűkkel.

A Bevezetésben a szerző felvázolja Platón retorikával kapcsolatos álláspontjának ellentmondásait. Igaz, hogy a XX. században még egységes volt a szakirodalom a tekintetben, hogy „Platón rossz szemmel nézett a rétorikára”, de amint Edwin Black megemlégett néhány kivételt, ez az összhang megbomlott, s Platón retorikával kapcsolatos álláspontja élénk vita tárgyává vált.³ A vita alapját Platón két dialógusában, a Gorgiasban, illetve a Phaidrosban írott rétorika-felfogása adja. Míg ugyanis a Gorgiasban arra a következtetésre jut, hogy a retorikával való foglalatosságnak semmi értelme nincs, addig a Phaidrosban Szókratész kifejti a „valódi” rétorika értelmét. Ezt az ellentmondást a szakirodalom többféle módon próbálta feloldani, s a platóni szövegek értelmezésének alapvetően három módozata jött létre. A szerző az ún. „negatív nézet” képviselői közé sorolja magát, amely szerint a „valódi” rétorika nem egyéb, mint filozófia. A szerző célja, hogy művének három fejezetében, Platón három dialógusának vizsgálatán keresztül megalapozza ezt a nézetet anélkül, hogy új következtetéseket vonna le.⁴

Az első nagy fejezetet, a *Gorgias*t a szerző hat kisebb részre osztotta. Ezek közül az első, amely a *Tartalmi áttekintés* címet viseli, segít abban, hogy azok a témában nem jártas olvasók is megérthessék Platón Gorgiasban felvázolt retorika-felfogását, akik nem ismerik a dialógust, azáltal, hogy a szerző bemutatja a dialógus szereplőit, illetve rávilágít az igazságosság fogalmának fontosságára, amely az egész dialógus egységességét biztosítja.

A tartalmi áttekintés után a rétorika és az igazságosság kapcsolatát érintő két problémát tárgyal. Az egyik a rétorika meghatározása, a másik pedig annak értékelése, amelyet a szerző a dialógus szereplőinek, tehát Gorgiasnak, Szókratésznek, Pólosnak és Kalliklésznek az érvelésén keresztül ismertet. A szereplők közül Gorgias, Pólos és Kalliklész képviselik a hagyományos értelemben vett rétorikát, akik viszont nem foglalkoznak a törvényszéki retorikával, míg Szókratészt inkább a törvényszéki beszédek valódi tétje érdekli.⁵ A hagyományos értelemben vett rétorika helyszíne lehet bármiféle politikai gyűlés, amelyeken belül Gorgias kiemelt jelentőséget tulajdonít a bíróságnak. Ezt a definíciót Gorgias a dialógusban kiegészíti az igazságossággal. S bár Szókratész is a rétorika gorgiaszi meghatározásából indul ki, és ő is kiemelt szerepet tulajdonít az igazságosságnak a rétorika hatalmával és hasznosságával kapcsolatos érvek felsorakoztatásában, Gorgias végül épp az igazságosság fogalmának beemelése miatt marad alul a vitában. Szókratész ugyanis úgy látja, hogy a rétorika a bírakat nem segíti az

³ Kőnczöl i. m. 9.

⁴ Kőnczöl i. m. 13.

⁵ Kőnczöl i. m. 26.

igazságos döntésben, és az általa ideálisnak tekintett bírói döntés esetében nincs tere a rétorika alkalmazásának.

A könyv második nagy fejezete a *Phaidros*, Platón egy újabb dialógusának értelmezése, amelyet gyakran hasonlítanak össze a Gorgiással, Platón retorikára vonatkozó álláspontjának megértése végett. Az összehasonlítás során azt a két kérdést érdemes szem előtt tartani, hogy milyen alapon tesz különbséget Szókratész a jó és rossz rétorika között a *Phaidros*-ban, illetve hogy ez a különbségtétel mennyiben jelenti a Gorgiasban található negatív kép módosítását.

Elsőként a szerző, hasonlóan az előző fejezethez, itt is összefoglalja a dialógus gondolatmenetének releváns részét. A *Phaidrosszal* folytatott beszélgetés a beszédírás problémájából indul ki, s a dialógusban a „hétköznapi” rétorika fogalmi elemeinek radikális átrendeződését kísérhetjük figyelemmel. A *Phaidros* végére tulajdonképp nem marad más, mint egy olyan rétorika-fogalom, amely alapvetően különbözik a kortárs rétorok által oktatottól. A könyvnek ez a része rendelkezik a legtöbb lábjegyzettel, a szerző gyakran hivatkozza más szerzők megállapításait. Éppen ezért, az előző fejezethez hasonlóan hasznos lett volna a fejezet tanulságait röviden összegezni, ennek hiányában kissé nehezen követhető a gondolatmenet, illetve a szerző saját megállapítási is nehezen határolhatóak el más szerzők véleményétől.

A mű utolsó nagy fejezete a *Törvények* címet viseli. A szerző előrevetíti, hogy a fejezetben a törvényhozó szolgálatában álló meggyőzés és a hétköznapi rétorika közti viszonyt vizsgálja, illetve arra a kérdésre keresi a választ, hogy van-e hely a törvényeszéki retorika számára Platón „második legjobb államában.”⁶ A fejezet két részre oszlik, és nagy hiányossága, hogy – ellentétben az előzőekkel – itt nem találkozunk tartalmi áttekintéssel. A teljes dialógus tartalmának összefoglalását ugyanis a szerző nehéznek és feleslegesnek ítélte.⁷ Megtudjuk viszont, hogy a dialógusnak három szereplője van. A szót egy meg nem nevezett athéni viszi, akinek két társa van a Knossostól a Zeus Ida hegyi szentélyéig vezető útján. A két útitárs a kor két ideális alkotmányát, a krétai, illetve a spártai törvényeket képviseli. Az Idegen kifejti, hogy a rétorika az a fajta szónoklás, amely a királyi mesterség társa, mivel az igazságosról győz meg, s ezáltal hozzájárul a városállam fejlődéséhez. A szónoklás a nyilvánossághoz szól, és nem tanító jellegű, viszont csak arról győz meg, ami igazságos. Célja a politikai tudás szolgálata azáltal, hogy rábírja a polgárokat a szabályok betartására. Ez pedig megfélelni látszik a Szókratész által a Gorgiasban említett valódi retorikának.

Annak ellenére, hogy a szerző mellőzte a dialógus tartalmi áttekintését, a fejezetben és annak alfejezeteiben tulajdonképpen nem történik más, mint a dialógus ismertetése. Ezen keresztül tudjuk meg, hogy a nevelés végső célja a közös morális elvek megszilárdítása. A Preambulumokról szóló részben egy párhuzammal találkozunk, amelyben az orvos azon túl, hogy receptet ír betegének, ki is fejti, hogy miért épp amellet a terápia mellett döntött. Azt az orvost, aki csak receptet ír, az athéni zsarnokhoz hasonlítja, míg az az orvos, akinek tudása rendezett, s a betegről érdeklődik állapota felől, az egyszerre él a meggyőzés és az utasítás eszközével. A továbbiakban e párhuzam mentén fejtik

⁶ KÖNCZÖL i. m. 77.

⁷ Uo.

ki a szereplők álláspontjaikat a preambulumok fontosságát és jelentőségét illetően. Ugyanez a példa ugyanakkor már a Gorgiasban is megjelent, amikor Gorgias kifejtette, hogy az egészség dolgában való meggyőzés terén a retorika elsőbbséget élvez az orvoslás mesterségéhez képest. A Törvényekben viszont Platón azt a tanulságot vonja le az említett párhuzamból, hogy a preambulumoknak egyaránt jelentőséggel bír a tartalmuk, illetve a pusztá meglétük.

A Törvényekben megfogalmazott kérdés voltaképpen tehát nem más, mint hogy a meggyőzésnek a törvényhozó által alkalmazott eszközei mennyiben tekinthetők retorikának.⁸ A szerző az Összegzésben, annak ellenére, hogy első olvasatra úgy tűnik, mintha csak a harmadik fejezethez írt összegzést olvasnánk, jól összefoglalja nemcsak a Törvényekben szereplő platóni retorika-felfogást, de rávilágít arra is, hogy az egyes dialógusokban hogyan jelennek meg az egyes felfogások, s ezek hogyan viszonyulnak egymáshoz. Ezáltal a szerző eloszlatja az olvasóban menet közben esetlegesen fennmaradó kételyeket, s remek lezárását adja a kötetnek.

DEÁK Viktória
PhD-hallgató (DE ÁJK)

* * *

CSEHI Zoltán (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata. Kommentár a 2013. évi V. törvényhez* (Budapest, Menedzser Praxis, 2014.)

Egy, a Polgári Törvénykönyvről szóló magyarázat megalkotásával, illetve annak értékelésével kapcsolatosan is felettébb nehéz feladat áll a szerző előtt: milyen részletességgel valósuljon meg az elemzés? Hogyan érje el a részletekben elvesző leírások és a felületesség közötti középút biztosítását? Mit részesítsen előnyben: dogmatikai vagy gyakorlati szempontokat, illetve hogyan találja meg az egyensúlyt a kettő között? Mindez alapján pedig a kommentárral kapcsolatos értékelés is több oldalról közelítheti meg a magyarázat szövegét, és értékelhet negatívabban olyan megoldásokat, amelyeket más szerző a pozitívumok sorába tartozónak minősít. Még nehezebbnek tekinthető feladat, amennyiben joghallgatóként kerül sor arra, hogy komoly szaktekintélyek által megírt, megszerkesztett törvényt magyarázat vonatkozásában kell véleményyt formálni. Ebből a tényből kifolyólag a szerző törekvése nem egy tudományos mélységű kritika megfogalmazása, hanem egy, a hallgatóság képviselőiben megvalósuló véleménynyilvánítás, amely kizárólag szubjektíve a hallgatók számára releváns szempontokat helyezi a középpontba, és az alapján fogalmaz meg értékelést.

A könyv külső megjelenése tekintetében két forma is az olvasó rendelkezésére áll: a kapsos verzió magában foglalja a teljes magyarázatot, amely abból a szempontból nagyon előnyös, hogy könnyedén kicserélhetők a lapjai, amennyiben az a módosítá-

⁸ KÖNCZÖL i. m. 107.